

Till Justitiedepartementet
Enheten för migrationsrätt
Stockholm den 27 juni 2025
Diarienummer: Ju2025/00812

Yttrande över Skärpta och tydligare krav på vandel för uppehållstillstånd (SOU 2025:33)

Inledning

Flyktinggruppernas Riksråd (härefter FARR), bildades 1988 och är ett partipolitiskt och religiöst obundet nätverk som hjälper och samordnar grupper och enskilda som arbetar för att stärka asylrätten, bland annat genom direktstöd och rådgivning till asylsökande. Cirka 50 medlemsföreningar är anslutna till FARR. I dessa samlas erfarenheter om hur lagen tolkas, vilka som skyddas eller nekas skydd och vilka konsekvenserna blir för dem som berörs. Bland medlemmarna finns också ett antal advokater och flera hundra enskilda medlemmar, varav en del själva har erfarenhet av att vara asylsökande.

FARR har valt att på eget initiativ lämna ett yttrande över betänkandet.

Övergripande synpunkter

FARR avstyrker utredningens samtliga förslag. Att införa ett vandelkrav i utlänningslagen (2005:716) så som det definieras i betänkandet. Förslaget innebär att även beteenden som varken är kriminaliserade eller prövade i domstol ska kunna ligga till grund för ingripanden. Utredningen föreslår dessutom att även friande domar och yttranden ska kunna vägas in vid vandelsprövning. Detta är särskilt problematiskt i ljuset av den straffpopulistiska retorik som alltmer präglar migrationsrätten. Det står även i strid med grundläggande rättsstatliga principer som legalitet¹ och förutsebarhet, samt riskerar att leda till rättsosäkra och godtyckliga beslut. Den föreslagna ordningen skulle dessutom öppna för subjektiva bedömningar snarare än bedömningar på objektiva och rättssäkra grunder.

Förslagen om återkallelse och utvisning innebär en begränsning av möjligheten till individuell bedömning och minskad hänsyn till anknytning, familjeliv och etablering i Sverige. Detta begränsade skydd kan leda till beslut som bland annat strider mot rätten till privat- och

¹ 1 kap. 1 § tredje stycket regeringsformen.

familjeliv enligt Europakonventionens artikel 8, där en noggrann och balanserad bedömning är avgörande. Principen om likabehandling och skydd mot godtyckliga ingripanden utmanas också av införandet av obligatoriska återkallelser utan möjlighet till flexibla undantag.

Kap. 6 Utökade möjligheter att vägra uppehållstillstånd

6.2.1 Bristande vandel ska särskilt beaktas vid en ansökan om uppehållstillstånd

Förslaget innebär att en utlännings bristande vandel ska särskilt beaktas vid prövningen av en ansökan om ett uppehållstillstånd enligt utlänningslagen. FARR **avstyrker** förslaget.

Brist på rättssäkerhet och förutsebarhet

Genom att inte definiera vad som utgör "bristande vandel i övrigt" skapas ett betydande utrymme för godtycke. Avsaknaden av en tydlig definition innebär att svåra gränsdragningar påverkas av rådande normer och kommer att tolkas olika av olika handläggare beroende på deras sociala bakgrund. Detta strider mot kraven på rättssäkerhet och individens möjlighet att förutse konsekvenserna av sitt handlande. Vikten av förutsägbarhet har betonats av Europadomstolen som uttalat att lagstiftning ska vara tydligt formulerad för att den enskilde ska kunna anpassa sitt beteende och förutse konsekvenserna av sitt handlande.²

Vägledning saknas för proportionalitetsbedömning

Även om det anges att det ska göras en samlad bedömning där starka skäl för uppehållstillstånd kan väga upp vandelsbrister, saknas vägledning för hur detta ska göras i praktiken. Utan tydliga ramar för proportionalitetsbedömningen finns risk att t.ex. mindre allvarliga beteenden (exempelvis misstankar om asocial livsföring eller kontakter med vissa miljöer) tillmäts orimligt stor vikt. Enskilda beslut skulle riskera att strida mot Sveriges internationella åtaganden, såsom rätten till privat- och familjeliv enligt artikel 8 i Europakonventionen samt flera artiklar i barnkonventionen.

Risk för diskriminering och selektiv tillämpning

Eftersom "bristande vandel" kan inbegripa faktorer utanför det straffrättsliga området (t.ex. sociala kontakter, skulder eller beteenden som uppfattas som normavvikande), ökar risken att vissa grupper missgynnas på osakliga grunder. Detta kan särskilt drabba personer från redan marginaliserade eller misstänkliggjorda grupper, vilket strider mot likabehandlingsprincipen och kan stå i konflikt med Europakonventionens diskrimineringsförbud.³ Rapporter visar redan i dagsläget att vissa grupper drabbas i större

² Se bl.a. Sunday Times v. United Kingdom, no 6538/74, 26 April 1979, para. 49.

³ Artikel 14 Europakonventionen.

utsträckning och misstänks för brott på grund av stereotypa föreställningar än sakliga grunder.⁴

Brister i transparens och möjlighet till effektiv överprövning

Om grunden för avslag bygger på en diffus helhetsbedömning av vandeln – snarare än konkreta, dokumenterade omständigheter – försvåras den enskildes möjlighet att bemöta beslutet och tillvarata sina rättigheter i överklagandeprocessen. Detta urholkar den effektiva rättsmedelsprincipen enligt artikel 13 i Europakonventionen. Om ett vandelkrav införs av lagstiftaren bör krav ställas på tydligt motiverade beslut i vandelfrågan.

6.2.2 Bristande vandel ska beaktas vid en ansökan om permanent uppehållstillstånd

Förslag innebär att kraven i 5 kap. 7 § utlänningslagen för att bevilja ett permanent uppehållstillstånd skärps genom att även utlänningsens förväntade vandel ska ingå i prövningen av ansökan. FARR **avstyrker** förslaget.

Begreppet "vandel" är vagt och ålderdomligt

Till skillnad från "levnadssätt", som i någon mån ger utrymme för objektiv bedömning av hur en person lever (t.ex. arbete, försörjning, integration), är begreppet "vandel" mer normativt och historiskt laddat. Det saknar en modern, rättsligt precis definition, vilket öppnar för subjektiva och diskriminerande tolkningar. Historiskt har "vandel" ofta använts som ett mått på moral, snarare än laglydnad, och därför är det särskilt problematiskt att återinföra detta begrepp utan tydlig definition.

Rättsosäkerhet vid bristande normstyrning

Det konstateras att det varken i förarbeten eller rättspraxis finns tydlig vägledning om vad som utgör "missskötsamhet" som kan beaktas i vandelsbedömningen. Att då lyfta fram sådana brister som centrala i bedömningen av permanent uppehållstillstånd, utan att tydligt precisera vilka beteenden som avses, innebär att individer inte kan förutse vilka handlingar som kan ligga dem till last. Det underminerar legalitetsprincipen, en grundpelare i rättsstaten.

Risk för godtycke och diskriminering

Om andra omständigheter än brott (t.ex. livsstil, ekonomisk instabilitet, bostadslöshet, "social oro" eller umgänge med misstänkta personer) kan ligga till grund för att väcka "tveksamhet" om ett permanent tillstånd bör beviljas, riskerar beslut att vila på subjektiva värderingar

⁴ Brottsförebyggande rådet, Polisens arbete med profilering och likabehandling (2023:12) samt Civil Rights Defenders, Slumpvis utvald (2017).

snarare än objektiva kriterier. Sådan bedömning blir särskilt känslig i fall där kulturella, religiösa eller socioekonomiska faktorer spelar in – och kan därmed utgöra diskriminering.

Försvagat skydd för etablerade personer

Ett permanent uppehållstillstånd är ofta det första steget mot långsiktig trygghet och integration. Att riskera att nekas detta på grunder som inte utgör brott, utan "brister" i livsföring, riskerar att underminera integrationsincitamenten och skapa en känsla av osäkerhet även hos personer som levt länge i Sverige. Detta gäller särskilt om vandelsbedömningen sker utan transparenta kriterier, möjlighet till rättslig prövning av varje enskild aspekt samt effektiv överprövning.

Konflikt med internationella åtaganden

EU-rätten (t.ex. skyddsgrundsdirektivet och direktiv om varaktigt bosatta tredjelandsmedborgare) och Europakonventionen ställer krav på att begränsningar av rätt till stadigvarande uppehåll endast får göras på grundval av allvariga och väldefinierade omständigheter, oftast kopplade till brott, allmän ordning eller säkerhet. Att införa ett mer svävande och brett tillämplbart vandelsbegrepp utan att tydligt avgränsa det riskerar att hamna i konflikt med dessa krav.

6.3 Vägra uppehållstillstånd på grund av oriktiga eller ofullständiga uppgifter

Förslaget innebär att tillämpningsområdet för att vägra ett uppehållstillstånd med stöd av 5 kap. 17 a § första stycket 1 utlänningslagen ska utvidgas till att avse ytterligare fall än anknytningsfallen i 5 kap. 3 § utlänningslagen. Om oriktiga uppgifter medvetet har lämnats eller omständigheter medvetet förtigits, som är av betydelse för att få uppehållstillståndet, ska uppehållstillstånd vägras. FARR **avstyrker** förslaget.

Förskjutning från individuell bedömning till strikt formalism

Förslaget innebär att Migrationsverket frångår utrymmet att göra en helhetsbedömning, eftersom uppehållstillstånd "ska" vägras i samtliga fall där oriktiga eller ofullständiga uppgifter lämnats medvetet. Detta skapar ett oproportionerligt system där även smärre fel eller missförstånd – exempelvis i översättningar, missförstånd kring begrepp, eller felaktig vägledning – kan få oproportionerligt stora konsekvenser. Möjligheten till skälighetsbedömning försvinner, vilket är särskilt problematiskt i en rättsordning som annars bygger på just proportionalitet och individuella bedömningar.

Oklar gränsdragning kring "medvetenhet"

För att ett uppehållstillstånd ska vägras krävs enligt förslaget endast att den oriktiga uppgiften lämnats medvetet – inte att den som lämnat uppgiften förstått dess betydelse för

prövningen. Detta är en låg tröskel, särskilt i sammanhang där många sökande har begränsad insyn i rättsprocessen och bristande språkkunskaper. Det är i sammanhanget också av vikt att lyfta förslaget om att begränsa rätten till offentligt biträde i asylprocessen, vilket innebär att den asylsökandes insyn i rättsprocessen, samt möjlighet att utveckla och därmed tydliggöra de uppgifter som lämnas för sin ansökan, i många fall kommer vara än mer begränsad än idag.⁵ Risken är stor att individer straffas för fel de inte själva förstått följderna av, vilket urholkar grundläggande rättssäkerhetsprinciper.

Skiftande beviskrav och rättsosäkerhet

Att vägra tillstånd på grund av uppgiftsfel kräver att Migrationsverket slår fast att det varit fråga om *medvetet* vilseledande. Men vad som anses bevisat i detta avseende är ofta subjektivt, och det saknas en tydlig rättspraxis för att avgöra denna typ av avsiktsfrågor. Att dessutom föreslå att avslaget ska vara obligatoriskt oavsett allvarlighetsgrad, utan hänsyn till kontext, ökar risken för inkonsekventa och orättvisa beslut.

Större sanktionsutrymme än vad EU-rätten kräver

Förslaget grundas delvis på artikel 16.2 i familjeåterföreningsdirektivet, men det bör framhållas att denna artikel gäller just familjeåterförening – inte andra typer av uppehållstillstånd. EU-rätten kräver inte en obligatorisk vägran i andra fall än de där det rör sig om direkt missbruk. Det finns alltså ingen unionsrättslig skyldighet att införa en så långtgående och strikt tillämpning för t.ex. arbets- eller studierelaterade uppehållstillstånd. Tvärtom förespråkar EU:s migrationsrätt ofta proportionalitet och flexibilitet.

Risk för kollektiv bestraffning

Förslaget innebär att det inte spelar någon roll *vem* som lämnat felaktiga uppgifter, det kan vara en anhörig, arbetsgivare eller ombud, oavsett drabbar detta sökanden. Detta skapar en orimlig rättslig situation där en individ riskerar att få sin ansökan avslagen utan egen förskyllan och kontroll. En sådan ordning underminerar principen om individuell ansvarighet och strider mot grundläggande rättsstatliga krav.

Begränsad tillgång till rättsmedel

Eftersom prövningen gäller ett tillstånd *innan* det beviljats, omfattas det inte av samma skydd som vid återkallelse. Men eftersom förslaget kan få långtgående följder för en individs framtid (t.ex. utvisning eller permanent avslag), bör det för en sådan ingripande åtgärd ställas krav på tydlighet, rätt att överklaga och möjlighet att föra bevis om exempelvis misstag, okunskap eller oskyldighet.

⁵ SOU 2025:31.

6.4 Skyddet mot att vägras ett uppehållstillstånd ska begränsas

Förslaget innebär att vid bedömningen av om uppehållstillstånd ska vägras bör i fall som avses i 5 kap. 17 a § utlänningslagen hänsyn tas till utlänningsens etablering i stället för övriga levnadsomständigheter. FARR **avstyrker** förslaget.

Försvagad rättssäkerhet genom reducerad helhetsbedömning

Att inskränka bedömningen till enbart två faktorer – etablering och familjeband – innebär att andra humanitära eller individuellt relevanta aspekter, såsom hälsa, försörjningsförmåga, anpassning till svenska normer eller personliga förhållanden i hemlandet, inte längre vägs in. Det innebär en rättssäkerhetsförlust, eftersom beslutsfattare inte längre får göra en fullständig proportionalitetsbedömning där alla relevanta omständigheter tas i beaktande. Detta ökar risken för inkonsekvent tillämpning och svagare förutsebarhet för både myndigheter och sökande.

Risk för diskriminerande effekt

Att utesluta levnadsomständigheter från bedömningen kan särskilt drabba vissa grupper, t.ex. äldre, sjuka eller barn, som inte alltid kan uppvisa tydlig "etablering" i form av arbete, studier, språkkunskaper eller annan "prestation". Detta kan leda till systematiskt negativa utfall för redan sårbara individer – något som kan stå i strid med icke-diskrimineringsprincipen enligt både svensk grundlag och internationella konventioner.

Oförenligt med principen om individuell prövning

Etablering i samhället är ett generellt kriterium som kan vara svårt att mäta objektivt och nyanserat. Att använda detta som huvudsaklig (eller enda) skyddsfaktor mot avslag riskerar att förvandla bedömningen till en schablonmässig modell, där individuella förhållanden förbises. Det står i kontrast till svensk förvaltningsrättslig tradition, där individuell prövning är en grundläggande princip.

Oklarhet kring begreppet "etablering"

Vad som utgör en tillräcklig etablering definieras inte i lagtexten. Är det arbete? Språkkunskaper? Studier? Boendetid? Att lagstiftaren vill ersätta etablerad praxis utan att klargöra det nya begreppets innebörd är särskilt bekymmersamt, då det ökar utrymmet för godtycke i tillämpningen och försvårar den enskildes möjlighet att förutse utfallet av sin ansökan.

Risk för konventionsstridiga tillämpningar

Förslaget hänvisar till förenlighet med exempelvis artikel 17 i familjeåterföreningsdirektivet. Denna artikel kräver dock en bred och individuell proportionalitetsbedömning där *alla*

relevanta omständigheter ska vägas in – inte enbart etablering eller familjeband. EU-domstolen har tydligt fastslagit att ett avslagsbeslut inte får fattas utan en individuell prövning av den berörda personens situation.⁶ Förslaget att begränsa skyddet mot avslag till enbart fall där etablering föreligger riskerar därför att strida mot både direktivets ordalydelse och dess tolkning i EU-rätten. Även Europakonventionen och FN:s barnkonvention kräver att individuella omständigheter – såsom barnets bästa och humanitära skäl – beaktas. En prövningsmodell som är för snäv och utesluter dessa faktorer underminerar därmed centrala rättsliga förpliktelser.

Kap 7 Utökade möjligheter att avvisa utlännningar

7.2 Avvisning på grund av annans oriktiga eller förtigna uppgifter

Förslaget innebär att även oriktiga uppgifter som medvetet lämnas, eller omständigheter som medvetet förtigs, av någon annan än utlänningen och som är av betydelse för prövningen av hans eller hennes rätt att resa in i Sverige ska kunna utgöra grund för avvisning. FARR **avstyrker** förslaget.

Rättssäkerhet och individuellt ansvar

Förslaget innebär en allvarlig avvikelse från en grundläggande rättsstatlig princip: att en person endast ska hållas ansvarig för sina egna handlingar. Att tillåta avvisning på grund av någon annans oriktiga eller förtigna uppgifter hotar den individuella rättssäkerheten. Det finns risk att enskilda drabbas utan att ha haft vetskap om eller kontroll över den felaktiga information som lämnats av exempelvis en arbetsgivare, juridiskt ombud eller släkting.

Proportionalitet och Europakonventionen

En sådan ordning riskerar att stå i strid med proportionalitetsprincipen i artikel 8 i Europakonventionen, särskilt när beslut om avvisning får långtgående konsekvenser för familjeliv, etablering och barns rättigheter. Även artikel 13, som garanterar rätt till ett effektivt rättsmedel, kan påverkas negativt om det inte klart framgår hur individen kan bemöta uppgifter som lämnats av annan part.

Förvaltningsrättslig tillämpning

För att ett beslut om avvisning ska vara rättssäkert krävs ett tydligt orsakssamband mellan de felaktiga uppgifterna och den aktuella personens rätt att resa in i Sverige. Förslaget saknar dock krav på att myndigheten ska bevisa att den felaktiga uppgiften varit *avgörande* för beslutet, och att utlänningen haft kännedom om eller väsentligt gynnats av denna. Detta

⁶ Europadomstolen, mål C-63/23, den 12 september 2024.

skapar godtycke i beslutsfattandet och lämnar utrymme för subjektiva tolkningar utan tillräckligt beviskrav.

Risk för rättsosäkerhet i praktiken

I praktiken riskerar tillämpningen att slå särskilt hårt mot utsatta grupper – exempelvis asylsökande barn, äldre, analfabeter eller personer med intellektuella funktionsnedsättningar – som ofta är beroende av andra för att hantera sin migrationsprocess.⁷ En ordning där felaktigheter från tredje man automatiskt kan leda till avvisning utan beaktande av den enskildes agerande eller kännedom ökar risken för orimliga utfall och rättslig osäkerhet.

7.3 Avvisning på grund av bristandeandel

Förslagen innebär att en ny materiell avvisningsgrund på grund av bristandeandel ska föras in i utlänningslagen. Det är Migrationsverket som ska besluta om avvisning på grund av bristandeandel. FARR **avstyrker** förslaget.

Diskriminering

Ett vandelsbegrepp som inkluderar socioekonomiska förhållanden, som skuldsättning eller beroende av offentligt stöd, riskerar att slå oproportionerligt mot redan utsatta grupper – t.ex. ensamstående föräldrar, personer med låg utbildningsnivå eller de som saknar tillgång till fast arbete. Detta kan i praktiken leda till strukturell diskriminering, vilket kan leda till kränkningar av folkrättsliga förpliktelser.

Rättssäkerhet och beviskrav

För att kunna avvisa en person på grund av bristandeandel bör det krävas mer än lösa misstankar eller indikationer. Förslaget nämner att det ska räcka att det *kan antas* att personen inte uppfyller vandelskravet, vilket är en låg bevisröskel i förhållande till ingripandets allvar. Det saknas också tydliga krav på ett orsakssamband mellan individens handlingar och någon konkret fara för samhället, vilket försvagar beslutens rättsliga grund.

Proportionalitet enligt Europakonventionen

Artikel 8 i Europakonventionen skyddar rätten till privat- och familjeliv. Ett beslut om avvisning på grund av exempelvis ekonomiska problem kan få mycket långtgående konsekvenser för en persons livssituation och familjerelationer. Avvisning på sådan grund måste därför föregås av en konkret och individuell proportionalitetsprövning – något som riskerar att åsidosättas om grunden bygger på ett generellt antagande om bristandeandel.

⁷ Arbetsförmedlingen, Statistik och analysuppdrag (2024). Myndigheten för delaktighet, Personer med funktionsnedsättning i asyl- och etableringsprocessen (2017).

Risk för omvänd bevisbörda

Eftersom information omandel ska samlas in från olika aktörer, och kan utgöras av spridda och svårtolkade uppgifter, finns en risk att individen i praktiken får bära bevisbördan för att motbevisa ett påstående om t.ex. välfärdsmissbruk. Det underminerar principen om att det är myndigheten som ska bevisa sina påståenden och därmed individens rätt till ett rättvist förfarande.

7.4 Utökade möjligheter att avvisa en utlänning på grund av befarad brottslighet

Förslaget innebär att en utlänning har dömts till en strängare påföljd än böter eller att han eller hon har återfallit i brottslighet med även böter som påföljd ska utgöra grund för avvisning. FARR **avstyrker** förslaget.

Rättsstatliga grunder

Förslaget bygger på en *prognos* om framtida brottslighet baserat på tidigare domar, även bötesdomar. Detta strider mot rättssäkerhetsprincipen och EU-rättens krav på att åtgärder som begränsar rörelsefrihet eller uppehållsrätt måste grunda sig på *konkreta, aktuella och personliga omständigheter* (jfr. t.ex. direktiv 2004/38/EG, artikel 27). Att avvisa någon på grund av att denne *kan antas* begå brott är ett spekulativt underlag och innebär ett väsentligt avsteg från legalitets- och förutsebarhetsprincipen.

Oskuldspresumtionen och stigmatisering

Förslaget innebär en stigmatisering där tidigare brott — även lindriga — används som indikator för framtida brottslighet. Det undergräver oskuldspresumtionen⁸ eftersom individen i praktiken behandlas som potentiellt kriminell utan att någon ny olaglig handling har skett. Detta riskerar att rättssystemet glider mot ett *preventivt sanktionstänkande* som saknar stöd i rättstraditionen.

Dubbelbestraffning

En person som redan har dömts och avtjänat sitt straff bör enligt rättsstatens principer anses ha sonat sitt brott. Att sedan bli avvisad på grund av samma handling eller handlingar innebär i praktiken en *dubbelbestraffning*, vilket strider mot Europakonventionen och ne bis in idem-principen.⁹

Proportionalitet

Att till exempel flera bötesbrott, såsom trafikförseelser, kan leda till avvisning är inte rimligt i

⁸ Artikel 6.2 Europakonventionen.

⁹ Artikel 4 i protokoll 7 till Europakonventionen.

ett rättssäkert system. Brottets art och allvar måste vägas mot det intrång i individens rättigheter som avvisningen innebär — särskilt när det handlar om personer med familjeband eller långvarig vistelse i Sverige. Bland annat artikel 8 i Europakonventionen kräver en individuell och proportionell avvägning, vilket riskerar att försvåras när lagstiftningen tillåter avvisning utifrån generella antaganden.¹⁰

8. Vägra och återkalla uppehållstillstånd på EU-rättslig grund

FARR **avstyrker** utredningens förslag att utöka möjligheterna att vägra eller återkalla uppehållstillstånd. De föreslagna förändringarna innebär en urholkning av rättssäkerheten och riskerar att leda till ingripanden som saknar tillräcklig individuell prövning. Istället för att stärka skyddet för den enskildes rättigheter, bidrar förslagen till en rättsosäker ordning där hänsyn till etablering, anknytning och familjeliv riskerar att åsidosättas. En sådan utveckling strider mot både nationell rätt och internationella konventioner, däribland Europakonventionens skydd för privat- och familjeliv enligt artikel 8.

8.6 Vandelsbrister som är att anse som hot mot allmän ordning eller säkerhet

Bedömningen som har gjorts i utredningen är att EU-rätten öppnar i viss mån för att även andra vandelsbrister än överträdelser av straffrättsliga bestämmelser kan anses utgöra ett hot mot allmän ordning eller säkerhet.

Oskuldspresumtionen och kollektiv bestraffning

Att även friande domar och misstankar kan ligga till grund för bedömning av hot mot allmän ordning eller säkerhet är problematiskt ur rättssäkerhetssynpunkt. Det innebär att även om en person frias i domstol kan utredningsmaterial eller misstankar användas för att fatta beslut om avvisning, vilket underminerar principen om oskuldspresumtion.

Dessutom riskerar sådana beslut där familjemedlemmar nekas tillstånd att utgöra kollektiv bestraffning, vilket innebär att man frångår grundläggande rättsprincipen att varje individ är ansvarig för sina egna handlingar. I stället utsätts en hel grupp – exempelvis familjemedlemmar eller närstående – för en ingående påföljd, trots att samtliga inte begått något brott. All form av kollektiv bestraffning är förbjuden enligt internationell rätt, bland annat fjärde Genèvekonventionen och FN:s allmänna deklaration om de mänskliga rättigheterna. Att utöka denna möjlighet riskerar att straffa personer för andras handlingar, vilket kan vara oproportionerligt och strida mot rättsprinciper om individuell skuld.

¹⁰ Se artiklarna 8.2, 10.2 och 11.2 Europakonventionen.

Begränsning av yttrandefrihet och obekväma åsikter

Bedömningen att personer kan utgöra ett hot mot allmän ordning eller säkerhet på grund av deras sympatier med extremistiska grupper eller stöd för internationell terrorism – även om de själva inte är medlemmar i sådana grupper – kan innebära inskränkningar av yttrandefriheten. Utredningen slår fast att det, med hänsyn till utlänningars grundläggande yttrandefrihet, enbart bör vara straffbara yttranden som beaktas i en vandelsprövning.¹¹ Samtidigt konstateras i utredningen att för det fall andra typer av yttranden bör beaktas inom ramen för en vandelsprövning enligt utlänningslagen, bör det i första hand vara fråga om sådana yttranden som också kan bedömas vara straffbara. Detta skapar en oklarhet kring hur beslutsfattare ska förhålla sig till icke straffbara yttranden. Otydligheten kring huruvida icke straffbara yttranden kan vägas in vid vandelsbedömningar och riskera att leda till så ingripande åtgärder som avvisning/utvisning riskerar att begränsa enskildas mänskliga rättigheter genom att avskräcka eller ha en avkylande effekt på yttrandefriheten och deltagande i allmänna sammankomster.¹²

Denna utveckling kan ses som ett uttryck för straffpopulism, där politiska aktörer söker visa handlingskraft genom att markera hårda tag mot "extremism" och "brottslighet", men där dessa åtgärder riskerar att urholka rättssäkerheten och de demokratiska friheterna. I detta klimat riskerar breda och vaga begrepp som "extremistiska sympatier" att användas godtyckligt, och personer som uttrycker kritik mot makten, protesterar mot rådande samhällsordning eller har obekväma åsikter kan felaktigt klassificeras som säkerhetshot.

I detta sammanhang blir definitionen av "extremism" problematisk. I den politiska och säkerhetsrelaterade debatten riskerar grupper och individer som uttrycker kritik mot invandringspolitik, kräver reformer av etablerade system eller försvarar minoriteters rättigheter att stämplas som extremister. Detta bidrar till en polarisering där opposition och samhällskritik kan marginaliseras eller kriminaliseras, vilket försvårar en konstruktiv samhällsdialog och hotar demokratins grundläggande principer likt yttrandefriheten.

Bristande tydlighet i vad som utgör "verkligt och aktuellt hot"

Begreppen "verkligt, aktuellt och tillräckligt allvarligt hot" är centrala men saknar tydlig vägledning, vilket kan leda till godtyckliga och osäkra bedömningar. Detta är särskilt problematiskt när beslut baseras på misstankar, uppgifter från myndigheter eller även gamla domar.

¹¹ SOU 2025:33, s. 311.

¹² FN:s kommitté för mänskliga rättigheter, General Comment No. 37 (2020) on the right of peaceful assembly (artikel 21), CCPR/C/GC/37, 17 September 2020, para 36.

Utvidgning av hotbegreppet till icke-brottsliga handlingar

Att även exempelvis arbete utan tillstånd kan anses hota allmän ordning för att skydda samhällsintressen (arbetsmarknad, välfärdssystem) visar på en vid tolkning som riskerar att straffa människor för administrativa överträdelser snarare än faktiska brott, vilket kan vara oproportionerligt. Det riskerar även att drabba redan utsatta och marginaliserade grupper särskilt hårt.

Kapitel 8.8 – Obligatoriskt vägrat uppehållstillstånd vid hot mot ordning/säkerhet

Förslaget innebär att det ska som huvudregel vara obligatoriskt att vägra uppehållstillstånd enligt 5 kap. 3 § utlänningslagen om individen utgör ett hot mot allmän ordning eller säkerhet. FARR **avstyrker** förslaget.

Bristande proportionalitet

En obligatorisk vägran utan möjlighet till proportionalitetsbedömning strider mot grundläggande principer i EU-rätten, särskilt enligt EU-stadgans artikel 52(1) och artikel 8 i Europakonventionen (rätten till familje- och privatliv). Förvaltningsrättsliga principer kräver att myndighetsbeslut ska vara proportionerliga och ändamålsenliga, något som inte kan säkerställas när beslut om avslag är automatiskt och saknar individuell prövning.

Avsaknad av individuell bedömning

Att införa ett obligatoriskt avslagskrav innebär att personliga, humanitära eller andra individuella omständigheter i praktiken får mycket begränsat utrymme att påverka beslutet. Detta riskerar att strida mot människovärdesprincipen enligt regeringsformen som betonar varje människas lika värde och rätt till individuell behandling.¹³

Regleringen riskerar att leda till schablonmässiga, rutinmässiga beslut där individuella omständigheter inte vägs in, vilket strider mot EU-domstolens krav på individualiserad prövning.¹⁴

Maktförskjutning från domstol till förvaltning

Ett obligatoriskt avslagskrav vid bedömt hot innebär en förskjutning av makt från domstolar till förvaltningsmyndigheter, vilka får långtgående befogenheter att fatta beslut med stora konsekvenser för individers rättigheter, utan att det alltid finns tillräckliga rättsmedel eller möjligheter till rättslig prövning i efterhand. Detta kan underminera rättssäkerheten.

¹³ 1 kap. 2 § regeringsformen.

¹⁴ Land Baden-Württemberg v Panagiotis Tsakouridis, mål C-145/09, 23 november 2010.

9. Utökade möjligheter att återkalla uppehållstillstånd

9.2 Skyddet mot återkallelse av uppehållstillstånd ska begränsas

Förslaget innebär att utrymmet för att beakta andra skäl som talar mot att uppehållstillståndet återkallas ska begränsas. Endast sådana särskilda skäl som starkt talar mot att uppehållstillståndet ska återkallas får beaktas. Bestämmelsen ska vara tillämplig på de nya grunder för återkallelse av uppehållstillstånd som föreslås i utredningen. FARR **avstyrker** förslaget.

Bristande proportionalitet och individanpassning

Förslaget att inskränka möjligheterna att beakta skäl som talar mot återkallelse riskerar att leda till oproportionerliga beslut. En begränsad prövning minskar utrymmet för en nyanserad och individuell bedömning av varje persons unika situation, inklusive mänskliga och humanitära skäl. Detta strider mot grundläggande rättsstatliga principer och EU-rättens krav på proportionalitet i beslut som påverkar individens rätt att vistas i landet.¹⁵

Underminering av rättssäkerhet och människovärdesprincipen

Genom att kraftigt begränsa de skäl som kan beaktas riskerar förslaget att urholka rättssäkerheten. Människovärdesprincipen, som slås fast i regeringsformen, förutsätter att varje person ska behandlas med respekt för sin värdighet och med möjlighet till en individuell prövning av sin situation.¹⁶ Att ställa höga trösklar för att undanta en person från återkallelse riskerar att leda till mekaniska, standardiserade beslut som inte tar hänsyn till de mänskliga konsekvenserna för den enskilde.

Otillräckliga säkerhetsventiler och undantag

Förslaget saknar tydliga och flexibla säkerhetsventiler för att undanta särskilt utsatta grupper, till exempel barn, personer med stark familjeanknytning eller humanitära skäl. Detta ökar risken för alltför rigida och orättvisa beslut, som kan splittra familjer och försvåra integrationen.

Familjens rättigheter riskeras

Familjer kan komma att splittras trots starka band och etablering i Sverige, eftersom familjeanknytning inte ska ges ett större utrymme än "befogat". Detta strider mot principer i både nationell och internationell rätt som understryker familjens betydelse, särskilt i ljuset av

¹⁵ Se artikel 52(1) EU-stadgans och artikel 8 Europakonventionen.

¹⁶ 1 kap. 2 § regeringsformen.

Europakonventionens skydd för familjeliv och familjeåterföreningsdirektivets syfte att främja familjeåterförening.

9.3 Vissa bestämmelser om återkallelse av uppehållstillstånd ska vara obligatoriska

Förslaget innebär att i vissa fall ska ett uppehållstillstånd kunna återkallas på grund av en utlännings bristandeandel. FARR **avstyrker** förslaget.

Bristande proportionalitet

Ett obligatoriskt krav på återkallelse vid bristandeandel riskerar att leda till oproportionerliga och orättvisa beslut. Alla brott eller överträdelser är inte av samma allvar, och en strikt, automatisk återkallelse tar inte hänsyn till omständigheterna kring brottet, tiden som förflutit sedan brottet begicks, eller den enskildes nuvarande livssituation och integration. Proportionalitetsprincipen kräver att varje beslut vägs mot konsekvenserna för individen och samhället.

Avsaknad av individuell bedömning

Obligatoriska återkallelser innebär att myndigheterna tvingas fatta beslut utan möjlighet att göra en helhetsbedömning av individens situation. Det kan innebära att personliga, humanitära eller familjerelaterade skäl förbises. Det försvårar också möjligheten att ta hänsyn till förändrade omständigheter, såsom rehabilitering eller etablering i samhället.

Risk för rättsosäkerhet

En rigid återkallelsepolicy minskar utrymmet för rättslig prövning och möjligheten att överklaga beslutet på grund av att beslutsunderlaget blir mekaniskt. Detta kan leda till schablonartade beslut som inte håller måttet vid en rättslig prövning, vilket skadar förtroendet för rättssystemet.

Mänskliga rättigheter och familjeliv

Ett strikt återkallelsekrav kan kränka den enskildes rätt till familjeliv och privatliv.¹⁷ Om återkallelse sker utan att beakta familje- och annan anknytning samt andra sociala faktorer kan det leda till splittring av familjer och negativa sociala konsekvenser, vilket strider mot grundläggande rättsprinciper och Sveriges folkrättsliga förpliktelser. Barnkonventionen, numera svensk lag, bör här nämnas särskilt som förpliktande för lagstiftaren och andra svenska beslutsfattare eftersom förslag omandel kan få särskilda konsekvenser för barns privatliv och familjerelationer, i synnerhet vid långvarig etablering i Sverige.

¹⁷ Artikel 8 Europakonventionen.

9.5.1 Återkallelse av uppehålls- och arbetstillstånd om någon annan än utlänningen själv har lämnat oriktiga uppgifter

Förslaget innebär att ett uppehållstillstånd och ett arbetstillstånd ska även få återkallas om någon annan än utlänningen själv har lämnat oriktiga uppgifter eller förtigit omständigheter av betydelse för tillståndsprövningen. FARR **avstyrker** förslaget.

Proportionalitetsprincipen undergrävs

Förslaget innebär att uppehålls- och arbetstillstånd kan återkallas även när utlänningen själv inte varit delaktig eller medveten om att oriktiga uppgifter lämnats. Detta kan leda till oproportionerliga konsekvenser för individer som inte haft kontroll över situationen eller agerat medvetet. En sådan automatisk återkallelse riskerar att bli en kollektiv bestraffning, där oskyldiga drabbas för andras handlingar, vilket strider mot grundläggande rättsprinciper.

Brist på individuell prövning och säkerhetsventiler

Genom att föreslå möjligheten till återkallelse även utan krav på att den drabbade känt till eller borde ha känt till de oriktiga uppgifterna, minskar möjligheterna till individuell bedömning och humanitära undantag. Det finns därmed en risk att personer utan egen skuld drabbas hårt utan möjlighet att försvara sin rätt att stanna, vilket hotar rättssäkerheten och principen om ett rättvist förfarande.

Rättsstatliga aspekter och bevisbörda

Även om förslaget slår fast att staten har bevisbördan för att oriktiga uppgifter lämnats av tredje part, kan beviskravet i praktiken vara svårt att uppfylla eller leda till långa processer med osäkra utfall. Det kan dessutom skapa en oro och rättsosäkerhet för individer som är beroende av andra i migrationsprocessen, exempelvis familjemedlemmar eller ombud.

Familjerättsliga och mänskliga rättigheter

Förslaget riskerar att splittra familjer där någon utanför den enskilde lämnat felaktiga uppgifter. Detta kan bryta mot Europakonventionens skydd för familjeliv (artikel 8) och undergräva människovärdesprincipen.

Risk för godtycklighet och stigmatisering

En sådan reglering kan också bidra till ökad oro och osäkerhet bland utlänningar som är beroende av andra för att få korrekt information hanterad, till exempel i komplexa ansökningsprocesser. Det kan också bidra till att personer utan egen skuld stigmatiseras eller orättvist drabbas av myndigheternas stränga tillämpning.

9.5.2 Kravet på synnerliga skäl för att återkalla ett uppehållstillstånd som har beviljats på felaktiga uppgifter ska tas bort

Förslaget innebär att kravet på att det ska finnas synnerliga skäl för att återkalla ett uppehållstillstånd enligt 7 kap. 1 § första stycket utlänningslagen ska tas bort. FARR avstyrker förslaget.

Risk för oproportionerliga och orättvisa beslut

Genom att ta bort kravet på synnerliga skäl riskerar systemet att bli alltför rigid och hårt. Det innebär att även personer med stark anknytning till Sverige, exempelvis genom familj, arbete eller studier, kan förlora sitt uppehållstillstånd utan att någon balans görs mellan brottets allvar och individens situation. Detta hotar proportionalitetsprincipen, som kräver att ingripanden mot en person ska stå i rimlig proportion till syftet.

Avsaknad av individuell och humanitär bedömning

Kraven på synnerliga skäl fungerar som en viktig säkerhetsventil som tillåter en nyanserad bedömning av varje enskilt fall. Att helt ta bort detta krav kan innebära att förvaltningen eller domstolar inte kan väga in personliga omständigheter, såsom familjesituation, etablering i samhället eller övriga humanitära skäl. Detta undergräver rättssäkerheten och möjligheten att göra en rättvis helhetsbedömning.

Människovärdesprincipen och familjelivets skydd

Ett borttagande av synnerlighetskravet kan leda till att familjer splittras eller att personer med starka band till Sverige avvisas/utvisas utan möjlighet till dispens, vilket kan strida mot grundläggande principer i regeringsformen och Europakonventionens skydd för familjeliv.¹⁸ Det riskerar också att skapa onödigt osäkerhet och stress för berörda individer.

Tidsgränser bör inte ges alltför stor vikt

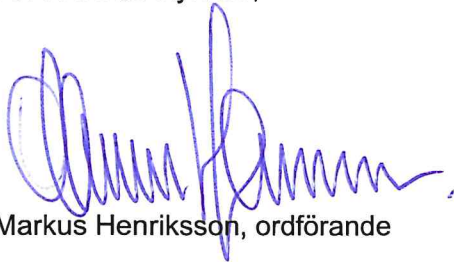
Förslaget kritiserar att nuvarande regel lägger alltför stor vikt vid vistelsetid. FARR är kritiska till att endast tiden en person befunnit sig i landet ska avgöra anknytningen, då flertal faktorer kan påverka en enskild persons anknytning till Sverige och en sådan stark etablering som kan tala för höga krav för återkallelse kan föreligga vid kortare vistelse i landet, är lösningen att helt ta bort synnerlighetskravet problematisk. Att syftet med förslaget är att öka möjligheterna att återkalla tillstånd, snarare än att säkerställa rättssäkerhet eller proportionalitet, signalerar en rättspolitisk förskjutning där kontroll och sanktion ges företräde framför skydd för individens etablerade liv i Sverige.

¹⁸ 1 kap. 2 § regeringsformen och artikel 8 Europakonventionen.

Risk för minskat förtroende för rättssystemet och ökad osäkerhet

En strikt och automatiserad tillämpning utan möjlighet till flexibilitet och undantag kan leda till att människor upplever rättssystemet som orättvist.. Det kan bidra till social utsatthet och marginalisering, särskilt för personer som etablerat sig men tidigare kan ha gjort förklarliga misstag i ansökningsprocessen. Ökande repressiva åtgärder och straffpopulism på bekostnad av skyddet av enskildas rättigheter och en alltmer urholkad rättsstat riskerar även att skada förtroendet för myndigheter och domstolar hos befolkningen i stort.

För FARR:s styrelse,

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Markus Henriksson', with a stylized, cursive script.

Markus Henriksson, ordförande